

Nr 47.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 april 1910 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående uppförande af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan med flera institutioner och myndigheter. (1:a Afd.)

I en den 4 innevarande april till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (nr 132) har Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för samma dag föreslagit Riksdagen

dels medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm må uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek,

dels ock för detta ändamål bevilja 440,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 30 gjorda framställning, å extra stat för år 1911 anvisa 220,000 kronor.

Departementschefens framställning i ärendet är af följande lydelse:

»Genom skrifvelse den 25 juni 1907 erhöilo chefen för krigshögskolan, dåvarande majoren m. m. greve T. Rudenschöld och arkitekten E. Josephson i uppdrag att utarbета och inkomma med förslag till erhållande af lokaler i hufvudstaden, vare sig genom nybyggnad eller annorledes, för krigshögskolan, krigshofrätten, chefens för fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken och inspektörens för kavalleriet expeditioner, artilleristaben, remonteringsstyrelsen samt rullföringsområdesbefälhafvarnas i Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner. Efter att från vederbörande myndigheter hafva infortrat yttrande om deras kraf och önskemål med afseende på loka-

lerna upprättade nämnda tvenne personer två alternativa förslag. Enligt det ena, som medförde en kostnad af 583,000 kronor, skulle de för inrymmande af ifrågavarande lokaler afsedda byggnader förläggas till Artillerigården och enligt det andra, som betingade en kostnad af 660,000 kronor, skulle byggnaderna i fråga uppföras i kvarteret Kandidaten.

Vid underdånig föredragning af berörda ärende den 21 februari 1908 ansåg jag mig, framför allt med hänsyn till det höga tomtvärde, som Artillerigården hade, böra tillstyrka det andra alternativet; och i proposition (nr 82) af samma dag föreslog *Kungl. Maj:t* också Riksdagen

dels medgifva, att en ny byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten samt chefens för fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remonteringsstyrelsens och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, måtte få uppföras å kronan tillhörig mark inom kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm,

dels ock för detta ändamål bevilja 630,000 kronor och däraf å extra stat för år 1909 anvisa 250,000 kronor.

Statsutskottet afstyrkte *Kungl. Maj:ts* framställning, hufvudsakligen enär byggnadsplatsen inom kvarteret Kandidaten, hvaraf ett område då ägdes af Stockholms stad och ytterligare en del vore föremål för stadens anspråk, icke syntes fullt lämpligt vald.

Vid frågans behandling inom *Första Kammaren* yttrades bland annat, att det visserligen vore möjligt, att byggnadsplanen icke komme i kollision med de oklara äganderättsförhållandena inom kvarteret, men att byggnaden sannolikt icke komme att ligga på den lämpligaste platsen, och att tomten, som hade ett ganska stort värde, skulle blifva bebyggd utan att hela kvarteret därvid toges i betraktande.

I *Andra Kammaren* anmärktes, att statsutskottet icke syntes hafva tagit hänsyn till frågan om krigshofrättens fullständiga ombildning eller förändrande till en afdelning af Svea hofrätt. *Kammaren* beslöt bifalla utskottets hemställan med uttalande af den uppfattningen, att vid frågan om ny lokal för krigshofrätten hänsyn jämväl måtte tagas till möjligheten af krigshofrättens ombildning.

Riksdagen beslöt att icke för närvarande bifalla *Kungl. Maj:ts* ifrågavarande proposition men uttalade i skrifvelse den 1 juni 1908 (n:o 4, punkt 32) bland annat, att Riksdagen funnit behovet af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan m. m., ådagalagdt. Dock hade

den för ändamålet afsedda platsen inom kvarteret Kandidaten af Riksdagen icke ansetts fullt lämpligt vald. Byggnaden skulle nämligen förläggas nära tomtens midt, invid en projekterad, tvärs öfver kvarteret gående gata. En sådan placering ansåges emellertid medföra svårighet att på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt utnyttja hela den dyrbara tomten, hvilken, då år 1906 fråga var väckt om dess försäljning till Stockholms stad, i sin helhet värderats till ett pris af öfver 1,000,000 kronor. Lämpligare skulle med hänsyn härtill vara att förlägga den ifrågasatta byggnaden antingen närmare Östermalmsgatan eller ock invid någon af Artilleri- eller Skepparegatorna. En sådan förläggning kunde emellertid för närvarande knappast komma i fråga. Stockholms stad vore nämligen ägare till ett område i hörnet mellan Artilleri- och Östermalmsgatorna, hvarjämte kronans rätt till det invid samma område belägna s. k. gärdesgårdsdistriktet vore af staden bestridd. Vidare vore en del af tomten invid Östermalms- och Skepparegatorna för närvarande upplåten till Hedvig Eleonora församling, som där uppfört sin missionshydda. En del af platsen hade varit upplåten under Hans Maj:t Konung Oscar II:s lifstid, återstoden vore upplåten tills vidare med ett års uppsägningstid. För att den ifrågasatta byggnaden skulle kunna uppföras å plats inom kvarteret Kandidaten, som kunde anses för ändamålet lämplig, måste alltså antingen uppgörelse först träffas med Stockholms stad eller ock åtgärder vidtagas för att nämnda församlings nyttjanderätt till en viss del af kvarteret måtte upphöra; för den skull hade Riksdagen ansett sig böra för närvarande icke bifalla Kungl. Maj:ts proposition i ämnet. Ehuru Riksdagen, därest de nu anmärkta hindren undanröjdes, icke hade något att erinra mot byggnadens förläggande till kvarteret Kandidaten, ville Riksdagen dock icke fastslå, att till byggnadsplats skulle väljas detta kvarter, där under alla förhållanden grundläggningsarbetena syntes komma att draga en mycket stor kostnad, utan finge Kungl. Maj:t, därest omständigheterna därtill kunde föranleda, föreslå annan byggnadsplats.

Redan samma år blefvo emellertid de i Riksdagens skrifvelse omförmälda äganderätsfrågorna lösta genom kontrakt, som dock upprättats under förbehåll om godkännande af: å ena sidan Konungen och Riksdagen samt å andra sidan Stockholms stadsfullmäktige. Stadsfullmäktige lämnade sitt godkännande den 29 mars 1909 under förutsättning, att beslut komme att i vederbörlig ordning fattas och fastställas om sådant tillägg till stadsplanen för Östermalm, att i densamma komme att intagas viss del af Kungl. Djurgården, begränsad i norr af Valhallavägens

norra gränslinje, utdragen österut till en bredd af 18 meter, och i öster af Skepparegatans östra gränslinje, utdragen norrut till den förlängda Valhallavägen. Nådigt beslut om sådant tillägg meddelades den 3 december 1909. På förslag af Kungl. Maj:t har kontraktet, äfven i hvad på Riksdagen ankommer, blifvit af densamma godkändt.

Hvad byggnadsfrågan angår framlade *Kungl. Maj:t* nytt förslag däri för 1909 års Riksdag (prop. nr 216). Det afsågs nu, att byggnaden skulle — under förutsättning att, såsom skett, äganderättsförhållandena beträffande kvarterets sydvästra hörn blefve ordnade — förläggas utmed Artillerigatan i kvarterets sydvästra del. Förslaget upptog lokaler för de institutioner och myndigheter, som blifvit omnämnda i det för 1908 års Riksdag framlagda förslaget, samt dessutom lokaler för chefens för femte arméfördelningen expedition, stuteriöfverstyrelsen och öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar. Det slutade å ett belopp af 690,000 kronor, hvaraf å extra stat för år 1910 äskades 300,000 kronor.

I en inom Första Kammaren väckt *motion* (nr 27) framlade domänintendenten m. m. E. Lindblad ett förslag, att Svea och Göta lifgardens kaserner måtte anordnas till lokaler för krigshögskolan, krigsskolan m. m., samt att nämnda regementen måtte förflyttas närmare Järfvalädet, bland annat till Karlbergs slott.

Statsutskottet tillstyrkte bifall till Kungl. Maj:ts proposition och uttalade därvid bland annat, att kostnaderna i 1909 års förslag visserligen slutade å ett belopp, som vore 60,000 kronor större än kostnaderna i föregående års förslag, men då en del nya lokaler, nämligen för krigsvetenskapsakademien, chefens för femte arméfördelningen expedition och stuteriöfverstyrelsen, för hvilka eljest utrymme måst beredas på annat håll, samt för öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar skulle i byggnaden inrymmas, uppvägde detta till fullo den ökade kostnaden. Det skulle kunna synas anmärkningsvärdt, att lokal för en mera privat institution, nämligen sist omnämnda öfverstyrelse, blifvit upptagen uti förslaget, men hölle utskottet före, att ifrågavarande lokal, därest densamma komme att framdeles erfordras för annat ändamål, icke vidare skulle behöfva disponeras af denna öfverstyrelse. Hvad herr Lindblad i sin ofvannämnda motion anfört beträffande byggnadsfrågans lösande på helt annat sätt än Kungl. Maj:t föreslagit, syntes utskottet allt för vidtswäfvande och hade ingalunda kunnat rubba utskottets uppfattning i frågan.

Första Kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid frågans behandling inom *Andra Kammaren* gjordes emot förslaget hufvudsakligen följande anmärkningar:

a) Med någon förändring af lokalerna i artilleri- och ingenjörhögskolebyggnaden borde krigshögskolan åtminstone för en tid framåt kunna inrymmas i denna byggnad.

b) En mera vidtgående utredning borde föranstaltas om de militära högskolornas behof af lokaler, och en plan borde uppgöras för deras sammanförande på ett gemensamt område.

c) Grundförhållandena inom kvarteret Kandidaten gjorde byggnadskostnaderna för höga för att detsamma borde blifva bebyggdt med offentliga byggnader.

d) Krigshofrätten borde på annat håll beredas provisorisk lokal under den tid, som återstode, tills den blefve omorganiserad, och i allt fall hade för stort antal rum beräknats för detta verk.

e) Lokal borde icke i den föreslagna byggnaden beredas för öfverstyrelsen för den frivilliga skytterörelsen.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition blef af *Andra Kammaren* afslagen och efter gemensam votering blef detta äfven *Riksdagens beslut*, hvilket Riksdagen anmälde i skrifvelse den 22 maj 1909 (nr 4 punkt 28).

Genom nådigt beslut den 11 september 1909 bemyndigade Kungl. Maj:ts statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet att tillkalla fyra sakkunniga personer för att inom landtförsvarsdepartementet biträda med verkställande af utredning rörande, bland annat, beredande af lokaler för krigshögskolan m. fl. institutioner och myndigheter, därvid de synpunkter borde beaktas, hvilka framhållits vid nämnda frågas behandling i Riksdagen åren 1908 och 1909. Med anledning häraf anmodade jag genom ämbetsskrifvelse den 27 september 1909 ledamoten af Riksdagens Första Kammare, majoren m. m. A. A. W. Ericsson, krigsarkivarien m. m. D. T. J. Petrelli, majoren m. m. C. L. Lundqvist samt ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, grosshandlaren E. A. Nilsson i Örebro att verkställa berörda arbete. Sedermera erhöilo de sakkunniga i uppdrag att jämväl taga under öfvervägande frågan om beredande af nya lokaler åt krigsarkivet, generalstabens krigshistoriska afdelning och sjökrigsarkivet vare sig i samma byggnad, där krigshögskolan komme att inrymmas, eller annorstädes.

De sakkunniga, hvilka vid fullgörandet af ifrågavarande uppdrag biträdts af arkitekten m. m. E. Josephson, hafva nu uti en den 19 februari 1910 dagtecknad skrifvelse med bifogande af ritningar, kostnadsförslag och andra handlingar afgifvit yttrande och förslag i ärendet.

De sakkunnigas yttrande innehåller först och främst en undersökning om den lämpligaste platsen för de blifvande byggnaderna.

Hvad angår det inom Riksdagen väckta förslaget, att *Svea och Göta lifgardens kaserner* skulle för ändamålet användas hafva de sakkunniga funnit, att denna plan ställer sig alltför kostsam, utan att full ändamålsenlighet ändock skulle vinnas. Och då härtill kommer, att förläggning af fotgardesregementena först måste anordnas på annan plats, innan deras nuvarande kasernetablissemang kunna på föreslaget sätt användas, och krigshögskolan sålunda icke på en längre tid skulle kunna erhålla nya lokaler, kunna de sakkunniga icke ansluta sig till detta förslag.

Med hänsyn till *Artillerigårdens* stora värde hafva de sakkunniga ansett denna icke böra ifrågakomma såsom byggnadsplats för ifrågasvarande ändamål, men de hafva äfven undersökt, huruvida icke krigshögskolan skulle kunna inrymmas i någon af de byggnader, som redan nu finnas å Artillerigården. De sakkunniga anföra i detta afseende följande. Beträffande mittelbyggnadens (s. k. stora tyghusets) bottenvåning vore det på grund af de många grofva murpelarna därstädes omöjligt att inreda densamma till undervisningslokaler. En trappa upp i samma byggnad vore rummen för låga för ändamålet (3,1 meters höjd), och dagern vore såväl där som i bottenvåningen alltför svag. Två trappor upp kunde genom gevärsförrådets borttagande plats beredas för krigshögskolans stora salar, men man skulle i så fall nödgas tillgripa den åtgärden att förlägga krigshögskolans öfriga lokaler till mellanvåningen, hvilket på nyss nämnda skäl icke ansåges tillrådligt. För att inreda dessa båda sist nämnda våningar till lokaler för krigshögskolan skulle dessutom fordras en genomgripande och kostsam ombyggnad. Tillika måste nybyggnad göras för gevärsförrådet och plats beredas på annat håll för den del af artillerimuseet, som funnes i mellanvåningen, d. v. s. en trappa upp. Gevärsförrådet och verkstäderna måste ligga i hvarandras omedelbara närhet, och då ingen lämplig tomt torde kunna anskaffas för rimligt pris i Artillerigårdens närhet, uppkomme härigenom nya svårigheter. Vidare skulle frågan om nya lokaler för fjärde och femte arméfördelningarnas samt Stockholms stads- och landtrullföringsområdets expeditioner förblifva olöst. En annan utväg att bereda plats för krigshögskolan vore att utrymma östra eller västra flygelbyggnaderna tillika med en del af mittelbyggnaden. En sådan anordning blefve emellertid endast provisorisk, då Stockholms stad när som helst kunde för fortsatt utläggning af Artilleri- och Sibyllegatorna till deras fastställda bredd expropriera en del af den mark, hvarå nämnda flygelbyggnader vore uppförda. Särskildt hvad anginge östra flygel-

byggnaden skulle genom verkstädernas och förrådens bortflyttning uppstå nybyggnadsfrågor af så stor omfattning i ekonomiskt hänseende, att de sakkunniga icke velat inlåta sig därpå. Det vore jämväl att märka, att icke heller dessa lokaler skulle kunna begagnas för sitt nya ändamål utan en fullständig om- äfvensom tillbyggnad samt att vissa andra önskemål, som satts i förbindelse med föreliggande fråga, icke skulle härigenom få sin lösning.

De sakkunniga anse sålunda det icke böra sättas i fråga att förlägga krigshögskolan till Artillerigården vare sig medelst nybyggnad för ändamålet eller medelst förändring af där befintliga byggnader. För att taga äfven andra möjligheter i betraktande hafva de sakkunniga förskaffat sig upplysningar om statens tomter å *Norra Djurgården* och hafva från öfverintendentsämbetet erhållit karta öfver en del af *Norra Djurgården*, hvaröfver regleringsplan blifvit uppgjord. Någon plats för ifrågavarande ändamål finnes emellertid icke inom det å kartan upptagna området. De tomter, som skulle kunna komma i fråga, hade nämligen på grund af sin belägenhet ett alltför högt värde för att lämpligen tagas i anspråk för föreliggande ändamål. På återstående delen af *Ladugårdsgärdet* borde gifvetvis tomter för ändamålet vara att tillgå, men då detta område ännu icke reglerats, kunde någon plan i denna riktning icke nu uppgöras.

De sakkunniga anse sig sålunda böra stanna för *kvarteret Kandidaten* såsom lämplig plats för krigshögskolebyggnaden, hvarvid de med kvarteret *Kandidaten* förstå, i enlighet med dess ursprungliga bemärkelse, det område, som i norr sträcker sig till *Valhallavägen* och i söder till *Östermalmsgatan*, ehuru detta område numera i själfva verket genom en å stadsplanen utlagd gata blifvit uppdeladt i två kvarter.

Detta kvarter disponeras numera i sin helhet af statsverket. På sydöstra delen är emellertid upplåtet ett mindre område i hörnet af *Östermalms- och Skepparegatorna*, hvarå *Hedvig Eleonora församling* uppfört en församlingshydda. En del af detta område var till församlingen upplåten för *Hans Maj:t Konung Oskar II:s* lifstid, och öfver återstoden förfogar församlingen tills vidare med ett års uppsägningstid. Detta utgör ju icke något egentligt hinder för områdets disponerande, men med hänsyn till det ändamål, församlingshyddan tjänar, är det önskligt, att den får kvarstå så länge möjligt är, utan att något statens byggnadskraf däraf uppehålls. *Norra delen* af kvarteret torde komma att begagnas för annat statens byggnadsändamål.

De sakkunniga hafva därför riktat sina planer på södra delen af kvarteret och hafva vid närmare ingående på frågan funnit, att denna del kunde blifva väl och till fullo utnyttjad enligt följande byggnadsplan: å tomtens sydvästra del skulle nu uppföras en krigshögskolebyggnad, å sydöstra delen skulle framdeles uppföras en byggnad för artilleri- och ingenjörhögskolan samt sjökrigshögskolan och tomtens norra del skulle reserveras för byggnad för krigs- och sjökrigsarkiven jämte generalstabens krigshistoriska afdelning. Tomten skulle, om så befunes lämpligt, än ytterligare kunna tagas i anspråk för byggnadsändamål, nämligen genom tillbyggnad till båda gafflarna på arkivbyggnadens magasinsbyggnad (arkivbyggnaden skulle bestå af magasinsbyggnad med tillhörande förvaltningsbyggnad) samt genom de båda nyss nämnda högskolebyggnadernas sammanbyggande utmed Östermalmsgatan. Om denna byggnadsplan fullföljdes, komme jämväl vissa af öfverintendentsämbetet uttalade önskemål att blifva uppfyllda. Vid behandling af det förslag, som framlades för 1909 års Riksdag, hade ämbetet nämligen framhållit, att den af Stockholms stad söder om kvarteret Kandidaten uppförda monumentala skolhusbyggnaden vore grupperad symmetriskt kring en midtaxel i rät vinkel mot Östermalmsgatan; och hade ämbetet uttalat, att det ur estetisk och stadsplanesynpunkt otvifvelaktigt vore lämpligast, att kvarteret Kandidaten, som låge midt emot skolhusbyggnaden, jämväl blefve bebyggt symmetriskt kring en midtaxel. Ämbetet hade fördenskuil ansett, att därest krigshögskolebyggnaden blefve placerad på föreslaget sätt, kvarteret borde helt reserveras för statens räkning och framdeles bebyggas enligt nyss angifven plan, som uppfyllde dessa önskemål.

Emot kvarterets bebyggande med offentliga byggnader har inom Riksdagen anförts, att grundläggningskostnaderna blefve för höga. De sakkunniga anföra härom följande: 'Otvifvelaktigt blifva grundläggningskostnaderna särskildt å norra delarna af kvarteret höga, men denna olägenhet kommer under alla förhållanden att drabba statsverket. Om tomterna försäljas för statens räkning, komma grundläggningskostnaderna att tagas med i beräkningen vid prisets bestämmande, hvarför det icke torde ställa sig fördelaktigare att afyttra tomterna än att för statens räkning bebygga dem. Öfverintendentsämbetet har i sitt nyss omnämnda yttrande anført, att ämbetet funnit grundförhållandena å de delar af kvarteret, som icke berördes af den föreliggande byggnadsplanen, vara sådana, att de kunde med fördel bebyggas för statsändamål, ehuru grundmurarna blefve rätt höga. I afseende å denna sistnämnda om-

ständighet är att märka, att marken kan höjas till kringliggande gators nivå antingen genom att förlägga tillräckliga källarlokalerna i byggnaderna, hvilka lokaler på ett eller annat sätt kunna utnyttjas, eller genom att fylla upp marken till gatunivån. Detta senare torde ske, om byggnadsföretaget infaller under en tid, då byggnadsverksamheten är särskildt liffig, i hvilket fall utfyllningen icke kräfver särskild kostnad.'

Af det redan anförda framgår, att de sakkunniga icke kunnat förorda, att krigsarkivet och sjökrigsarkivet erhålla sin plats i själfva krigshögskolebyggnaden. En sådan anordning skulle nämligen enligt de sakkunnigas förmenande icke stå i god öfverensstämmelse med de kraf på säkerhet mot eldfara, som måste ställas på en modern arkivbyggnad och omöjliggjordes dessutom redan af det betydande utrymme, som för dessa arkiv kräfdes. I denna mening hade de sakkunniga blifvit ytterligare styrkta, sedan en af dem, krigsarkivarien Petrelli, satts i tillfälle att i utlandet studera modernt inrättade arkivbyggnader och framlagt resultaten af denna studieresa.

Beträffande frågan om hvilka lokaler i öfrigt den nya krigshögskolebyggnaden skulle inrymma hafva de sakkunniga icke funnit någon anledning att gå utöfver de förslag, som framlades för 1908 och 1909 års Riksdagar, utan har det i stället befunnits lämpligt att göra några inskränkningar däri. Såväl ur kostnadssynpunkt som med hänsyn därtill, att krigshögskolebyggnaden borde motsvaras af en i hörnet mellan Östermalms- och Skepparegatorna belägen, ungefär lika stor byggnad, hafva de sakkunniga ansett densamma icke böra få större dimensioner, än som erfordrades för beredande af de mest behöfliga af de ifrågasatta lokalerna. De sakkunniga hafva icke hyst någon tvekan att i sitt förslag upptaga lokaler för, förutom krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken samt befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner. De flesta af dessa lokaler måste beredas på grund af den förestående utflyttningen ur arméförvaltningens gamla ämbetshus vid Munkbrogatan, som i och för öfverlåtelse till Stockholms stad beräknats vara utrymdt till den 1 oktober 1912. Samma skäl gäller visserligen äfven för remonteringsstyrelsens förflyttning till den nya byggnaden, men de sakkunniga hafva ansett lämpligast att utesluta lokal för denna styrelse ur förslaget liksom äfven lokaler för kavalleriinspektionen och stuteriöfverstyrelsen. Sistnämnda tre myndigheter erfordra ett utrymme om respektive 3, 5 och 3 rum, och med hänsyn till deras jämförelsevis mindre omfattning synes det de sakkunniga vara lämpligare, att de tills

vidare hänvisas till andra statens eller hyrda lokaler, än att en eljest god byggnadsplan genom deras medtagande förryckes. Med afseende på stuteriöfverstyrelsen, som ansetts hafva ett visst samband med re-monteringsstyrelsen, hafva de sakkunniga anmärkt, att den sorterar under jordbruksdepartementet. Med hänsyn till de anmärkningar, som inom Riksdagen framstälts emot de tidigare förslagen beträffande lokaler för krigshofrätten, hafva de sakkunniga ansett sig böra utesluta detta verk ur byggnadsplanen. De hafva så mycket mindre hyst betänkligheter härutinnan, som krigshofrättens uppgifter icke ansetts hafva sådant samband med öfriga inom byggnaden inrymda institutioner, att det af denna anledning skulle vara önskvärdt, att krigshofrätten — förutsatt att den komme att bestå såsom själfständigt verk — finge sin lokal härstädes. Då de sakkunniga ansett sig böra i möjligaste mån begränsa sitt förslag, är det helt naturligt, att öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar såsom varande en privat institution icke blifvit medtagen i detsamma, hvarom ju äfven inom Riksdagen uttalats önskan. Slutligen är att nämna, att en mindre lokal i byggnaden afsetts för krigsvetenskapsakademiens bibliotek. De sakkunniga afse sålunda att inom den ifrågasatta krigshögskolebyggnaden inrymma krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek. Det utrymme, som för hvar och en af dessa institutioner beräknats, öfverensstämmer enligt de sakkunnigas uppgift i det närmaste med hvad som upptagits uti det för 1909 års Riksdag framlagda förslaget, dock att för krigsvetenskapsakademiens bibliotek afsetts endast 2 rum.

Beträffande kostnaderna hafva de sakkunniga åberopat ett af arkitekten E. Josephson uppgjordt kostnadsförslag. Enligt detta skulle kostnaden för krigshögskolebyggnaden uppgå till 440,000 kronor, hvaraf, under antagande att byggnadsarbetet påbörjades hösten 1910, ansåges intill 1911 års utgång erfordras ett belopp af 220,000 kronor.

Enligt de sakkunnigas förmenande är det icke osannolikt, att det snart kommer att uppstå fråga om nybyggnad jämväl för artilleri- och ingenjörhögskolan samt för sjökrigshögskolan. Den senare är för närvarande inrymd i hyrd lokal och den förra kan, enligt de sakkunnigas åsikt, icke under någon längre tid framåt få behålla sina nuvarande lokaler, beroende på de förändringar, som måste ske inom Artillerigården, sedan angränsande gator blifvit utlagda till sin fulla bredd enligt

gällande stadsplan. Då de sakkunniga vid fullgörandet af sitt ifrågasvarande uppdrag uppmärksammat de inom Riksdagen uttalade önsknin-
gar om en plan för de olika militära högskolornas sammanförande inom
ett gemensamt område, hafva de inhämtat upplysningar angående de
lokaler, som anses erforderliga för artilleri- och ingenjörhögskolan samt
sjökrigshögskolan. Med ledning häraf hafva skisser till en byggnad, i
storlek och utseende motsvarande krigshögskolebyggnaden, blifvit upp-
gjorda. De sakkunniga hafva icke tvekat om, att därest två af de tre
militära högskolorna skulle sammanföras i samma byggnad, detta bäst
lämpade sig för artilleri- och ingenjörhögskolan samt sjökrigshögskolan.
Dessa anses nämligen i afsevärd utsträckning kunna begagna sig af
gemensamma undervisningslokaler. Såsom ofvan nämnts finnes det
möjlighet att framdeles vinna ytterligare lokaler genom de båda hög-
skolebyggnadernas (flygelbyggnadernas) sammanbyggande.

Beträffande de ifrågasatta arkivbyggnaderna hafva de sakkunniga
med ledning af krigsarkivarien Petrellis förut nämnda reseberättelse an-
fört, att moderna arkivbyggnader i allmänhet äro så anordnade, att för-
valtningsbyggnaden endast med en mindre förbindelsebyggnad samman-
hänga med magasinsbyggnaden. En dylik anordning har därför till-
lämpats vid uppgörandet af förslag till nybyggnad för krigsarkivet och
sjökrigsarkivet.

I fråga om förvaltningsbyggnadens indelning och de olika rum-
mens ändamål hafva de sakkunniga hänvisat till ritningarna och nöjt
sig med att framhålla, att de utgått från, att sjökrigsarkivet skulle
komma att införlifvas med krigsarkivet samt att lokaler i nyssnämnda
byggnad afsetts för generalstabens krigshistoriska afdelning. Till led-
ning vid beräkning af det utrymme, som borde i magasinsbyggnaden
beredas för krigsarkivet, hafva de sakkunniga inhämtat, att i ett den
16 januari 1900 af öfverintendentsämbetet på framställning af chefen
för generalstaben uppgjort och på hans framställning grundadt förslag
till nybyggnad för generalstaben m. m. på Artillerigården, beräknades
för krigsarkivets samlingar 10,000 löpmeter hyllor. Sedan dess hade
åtskilliga handlingar tillkommit, men å andra sidan hade en mängd hand-
lingar aflämnats till andra arkiv, dit de efter arkivaliska principer rikti-
gare hörde, och ett antal handlingar hade med nådigt tillstånd blifvit
utgallrade ur arkivet och söndermalda vid pappersbruk. Antalet 10,000
löpmeter ansåges därför fortfarande böra vara lämpligt. I sina nuva-
rande lokaler disponerade krigsarkivet öfver i rundt tal 6,000 löpmeter

hyllor. Någon bestämd årlig ökning kunde icke uppgifvas, då ingen bestämd årlig leveransskyldighet finnes, och af de föregående årens accessioner kunde ingen giltig slutsats dragas, emedan man under rådande brist på utrymme ej vågat mottaga några större samlingar. Betydande tillväxt kunde emellertid emotses, bland annat från de förutvarande indelta regementena, då deras vidlyftiga arkiv från 1800-talet inkomme, hvilket, om nu utrymme beredes åt dem, väl komme att ske i mån som regementena inflyttade i sina nya kaserner. En tillökning af 4,000 löpmeter hyllor till det nuvarande utrymmet syntes vara betydande för ganska många år framåt. Beträffande flottans arkiv, sjökrigsarkivet, hade stationsbefälhafvarna i Stockholm och Karlskrona upplyst, den förre, att för det nuvarande arkivet i Stockholm kräfdes en hyllängd af 2,600 meter samt för det årliga tillskottet omkring 50 hyllmeter, den senare, att de arkivalier (för tiden före år 1849), tillhörande flottans arkiv i Karlskrona, som torde komma att omedelbart öfverflyttas, omfattade omkring 600 löpmeter samt att arkivet för närvarande tillväxte med omkring 40 hyllmeter årligen.

På grundvalen af dessa upplysningar har magasinsbyggnaden beräknats för ett hyllutrymme af omkring 13,000 löpmeter, hvartill komma reservlokaler i källarvåningen för mindre värdefulla arkivalier. Skulle det i en framtid visa sig, att utrymmet icke är tillräckligt, finnes det möjlighet att genom magasinsbyggnadens tillbyggande vid dess båda gafflar bereda plats för ytterligare omkring 13,000 löpmeter arkivalier, äfven här utrymmet i källarvåningen oberäknadt.

Sedan de myndigheter, som afsetts skola erhålla lokaler i den föreslagna byggnaden, satts i tillfälle att granska de öfver lokalerna upprättade planritningar, hafva de förklarat sig icke hafva något att mot dem erinra.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har granskat de sakkunnigas förslag beträffande de här ifrågasatta byggnaderna jämte de uppgjorda kostnadsberäkningarna och har icke funnit något att i ärendet erinra.

Öfverintendentsämbetet har vid granskning icke haft annat att erinra mot ifrågavarande förslag, än att inredningen af de i nybyggnadens bottenvåning afsedda portvaks- och maskinistbostäder borde för vinnande af bättre plananordningar lämpligen undergå en mindre jämkning.

För egen del har jag i hufvudsak intet att erinra mot de sakkunnigas förslag, som synes mig taga vederbörlig hänsyn till alla inom Riksdagen uttalade önskingar och betänkligheter. I sin helhet inne-

håller det en väl genomtänkt plan till de militära högskolornas sammanförande, på samma gång som det erbjuder möjlighet att i framtiden ordna vissa af de militära arkivens förläggning. Af de sakkunnigas förslag är det emellertid icke meningen att för närvarande realisera annat än det, som rör krigshögskolebyggnaden. I denna skulle inrymmas följande lokaler nämligen,

i bottenvåningen: (utom bostäder för portvakt och maskinist) befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner;

i våningen 1 tr. upp: chefens för fjärde arméfördelningen expedition;

i våningen 2 tr. upp: chefens för femte arméfördelningen expedition;

i våningarna 3 och 4 tr. upp: inspektörens för militärläroverken expedition samt krigshögskolan;

i vindsvåningen: krigsvetenskapsakademiens bibliotek.

Angående behovet af dessa lokaler har jag redan yttrat mig i sammanhang med framläggande af 1908 och 1909 års propositioner; och då Riksdagen i skrifvelse den 1 juni 1908 funnit behovet af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan m. m. ådagalagdt, anser jag mig nu blott behöfva hänvisa till mina föregående yttranden. De af de sakkunniga framlagda kostnadsberäkningar, mot hvilka arméförvaltningens fortifikationsdepartement icke haft något att erinra, sluta å en summa af 440,000 kronor. Af nyssnämnda summa skulle på sätt under punkt 30 i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln blifvit anmältdt, 220,000 kronor erfordras för år 1911.»

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren väckt motion (nr 298) af herr *T. Zetterstrand*, hvilken hemställt, att, därest hvad i motionen anförts därtill gäfvat anledning, Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte af Riksdagen afslås.

Såsom skäl för sin framställning har motionären anført följande:

»Under erinran att kraf på nybyggnader än för den ena än för den andra statsinstitutionen årligen framkomma, påpekade nästlidet års statsrevisorer önskvärdheten af att, innan någon sådan nybyggnad ifrågasattes, man noga öfverväger, huruvida ej samtidigt eller under närmaste framtiden till följd af förflyttningar eller eljest någon i och för det med nybyggnaden afsedda syftet användbar staten tillhörig fastighet är eller blir disponibel.

I anslutning härtill framhöllo revisorerna önskvärdheten af att hos öfverintendentsämbetet fördes anteckningar så beskaffade, att med led-

ning af desamma vederbörande utan tidsutdräkt kunde erhålla tillförlitliga uppgifter rörande antal och beskaffenhet af de byggnader eller lägenheter inom de under ämbetets inseeende ställda egendomar, som vid hvarje tidpunkt vore disponibla, hvarigenom större trygghet kunde vinnas, att ej förhyrningar eller nybyggnader i oträngdt mål ifrågakomme.

I afgifvet utlåtande förklarade öfverintendentsämbetet sig icke hafva något att erinra mot förande af en förteckning sådan som revisorerna ifrågaställt.

Den kungl. propositionen nr 132 angående uppförandet af en byggnad för krigshögskolan m. m. omnämner emellertid icke, att något yttrande infordrats från öfverintendentsämbetet angående huruvida någon annan för det med nybyggnaden afsedda ändamål användbar kronan tillhörig egendom är eller väntas blifva under närmaste tiden disponibel.

Det synes mig därför önskvärdt, att statsutskottet vid ärendets behandling infordrar dylikt yttrande.

Till denna min hemställan har jag så mycket större skäl, som det förefaller mig tänkbart, att uppslag därigenom kan vinnas till byggnadsfrågans lösning på ett billigare sätt än som i propositionen föreslagits.

Förhållandet är nämligen, att ganska nära den fastighet, hvars bebyggande nu ifrågasättes, uppfördes i slutet af 1870-talet för ett belopp af i det allra närmaste $\frac{1}{2}$ million kronor det nuvarande veterinärinstitutet, hvars byggnader som bekant under närmaste tiden blifva disponibla till följd af den nyligen beslutade förflyttningen af institutet.

I sammanhang med pröfningen af nu föreliggande fråga torde man därför böra taga i öfvervägande, på hvad sätt byggnaderna vid det nuvarande veterinärinstitutet framdeles böra ändamålsenligast användas. Möjligt torde ju vara, att desamma skulle kunna lämpa sig för inrymmande af lokaler åt det snart husvilla skogsinstitutet eller ock åt någon annan statsinstitution, men det låter ock tänka sig, att de skulle bäst lämpa sig för de ändamål, hvarom nu är fråga.

Institutets hufvudbyggnad är ju i ett utmärkt skick och skulle väl, om så erfordrades, kunna påbyggas. Framtida tillbyggnader kunna ju äfven ske. Och ifrågasättas kan jämväl, huruvida ej flygelbyggnaderna skulle kunna med fördel anordnas till framtida arkivlokaler m. m.

I saknad af därför erforderligt material är jag ej i tillfälle bilda mig något bestämdt omdöme rörande lämpligheten af det utaf mig nu framkastade förslag, men hoppas, att statsutskottet måtte taga det i närmare öfvervägande.»

Utskottet har på begäran erhållit ett utlåtande af öfverintendentsämbetet i fråga om det af motionären framställda förslag. Såsom synes af detta utlåtande, hvilket bifogas, uttalar öfverintendentsämbetet tungt vägande skäl emot den i motionen framkastade planen; och har utskottet, som delar öfverintendentsämbetets uppfattning särskildt i fråga om förslaget ekonomiska sida, icke ansett sig kunna förorda motionen.

Hvad beträffar Kungl. Maj:ts föreliggande framställning, synas de anmärkningar, som vid behandling af de år 1908 och 1909 framlagda förslagen inom Riksdagen uttalats, hafva blifvit uppmärksammade. I det skick förslaget nu föreligger, ansluter det sig i hufvudsak till det år 1909 framlagda, som på sin tid blef af statsutskottet tillstyrkt. De väsentligaste skiljaktigheterna mellan det nu ifrågavarande förslaget och det år 1909 framlagda äro, att lokaler för krigshofrätten, remonteringsstyrelsen, kavalleriinspektionen, stuteriöfverstyrelsen och öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar utesluts. Genom dessa inskränkningar och genom att byggnaden nu föreslagits att uppföras en våning högre än enligt det senaste förslaget har kostnadsberäkningens slutsumma nedbragts till 440,000 kronor emot 690,000 kronor enligt det förra.

Behovet af en dylik nybyggnad har Riksdagen redan erkänt, och då det afsetts att Stockholms stad den 1 oktober 1912 skall komma att förfoga öfver den tomt, hvarå arméförvaltningens gamla ämbetsbyggnad är belägen, där bland annat krigshögskolan och chefens för femte arméfördelningen expedition hafva sina lokaler, synes föreliggande byggnadsfråga icke längre kunna undanskjutas.

Den nu framlagda byggnadsplanen synes på ett tillfredställande sätt tillgodose behovet af lokaler för krigshögskolan och de öfriga militära institutioner och myndigheter, för hvilka det är af särskild vikt att deras lokalfråga med det snaraste blir löst. Förslaget visar också, att det icke kommer att lägga hinder i vägen för framtida utnyttjande af hela kvarteret. Beträffande den plan, som de af chefen för landtförsvarsdepartementet förordnade sakkunniga i sådant hänseende uppgjort, anser sig dock utskottet nu icke böra göra något som helst uttalande, då denna fråga icke föreligger till afgörande, utan måste lämnas öppen för framtida pröfning.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen må med afslag å herr Zetterstrands ofvannämnda motion och med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition

a) medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm må uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek; samt

b) för detta ändamål bevilja 440,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 30 gjorda framställning, å extra stat för år 1911 anvisa 220,000 kronor.

Stockholm den 26 april 1910.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservation:

af herrar *F. W. Thorsson* och *K. V. Rydén*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att såväl Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition som herr Zetterstrands omförmälda motion måtte af Riksdagen afslås.

Bilaga.

V. P. M.

Riksdagen har i skrifvelse den 23 maj 1906 beslutat, att veterinärinstitutets tomt och byggnader — som emellertid icke stå under kungl. öfverintendentsämbetets inseende, utan förvaltas af egen direktion — skola försäljas och att ett nytt veterinärinstitut skall å lägenheten Katrineberg eller Kräftriket uppföras för en del af härför inflytande medel.

Med anledning häraf omfattar det förslag till stadsplan för vissa till försäljning medgifna delar af Norra Djurgården, som, här bifogadt, ämbetet, på nådigste befallning, utarbetat och som ännu är på nådig pröfning beroende, jämväl veterinärinstitutets nuvarande tomt, som just bildar öfvergången till det redan reglerade och färdigbyggda området och vid utarbetande af detta förslag har, förutom tillgodoseende af trafikens fordringar och af de estetiska krafven, den ekonomiska hänsynen naturligtvis varit tungt vägande.

Beträffande veterinärinstitutets vidsträckta område — vid hvars försäljande borde enligt Riksdagens beslut tillses, att sådant undantages, som borde under kronans äganderätt bibehållas för att kunna disponeras för allmänt ändamål — har vid ompröfning visat sig, att det vore ekonomiskt mest fördelaktigt att draga gator genom sagda område på sätt stadsplaneförslaget närmare gifver vid handen, då därigenom största möjliga antalet värdefulla byggnadstomter kunnat erhållas; att bibehålla institutets samtliga byggnader vore förty högeligen oekonomiskt, *särskildt med afseende å deras särdeles spridda läge* å den betydande tomten.

Utan att i öfrigt förhindra genomförandet af stadsplanen i fråga, lär likväl *för en tid* med anläggande af den enligt oftanämnda plan afsedda nya tvärgatan mellan kvarteren VII och VIII kunna anstå och sålunda institutets hufvudbyggnad och anatomibyggnaden tills vidare kunna kvarstå och finna användning för något statsverkets behof.

Att emellertid hit *permanent* förlägga krigshögskolan m. fl. institutioner synes ämbetet af nedanstående — i främsta rummet ekonomiska — skäl ingalunda tillrådligt.

Krigshögskolans lokaler inom den föreslagna nya byggnaden upptaga, inklusive trappor, korridorer, vaktmästarebostäder, toaletter m. m. och murverk, 1,700 m²:s yta.

Veterinärinstitutets hufvudbyggnad upptager, på lika sätt beräknad, 1,180 m² i hvar af 2 våningar d. v. s. 2,360 m², några smärre vindsrum oräknade.

Enligt hvad af närslutna schematiska plan af institutets hufvudbyggnad framgår, har denna en indelning, som föga lämpar sig för en högskolebyggnad af ifrågavarande slag. Såsom synes, ligga nämligen rummen, som till största delen nu äro afsedda till museum, laboratorier, bibliotek m. m., i regeln innanför hvarandra, så att man måste passera två à tre rum för att komma till de innerst belägna. Om byggnaden skall användas till krigshögskola, måste direkta ingångar från korridorer eller dylikt beredas till de flesta lokaler, hvarför en *omfattande ombyggnad* måste förutsättas och det förefintliga yttnehållet kan äfven medgifva anordnandet af ett korridorsystem inom byggnaden. I sammanhang härmed måste byggnaden jämväl genomgå en fullständig reparation, hvarvid de nu befintliga kakelugnarne lära böra utbytas mot värmeledning.

Utan att några ritningar eller beräkningar härför äro gjorda torde man kunna med visshet förutsätta, att nu nämnda arbeten komma att betinga en kostnad af *minst* 100,000 kronor.

I anatomibyggnaden skulle efter en ombyggnad kunna inrymmas Stockholms stads- och landtrullföringsområdets expeditioner och dessutom ett par vaktmästarebostäder; kostnaden för ombyggnad och i sammanhang härmed erforderlig reparation torde bestiga sig till cirka 25,000 kronor.

För chefernas för IV och V arméfördelningarnes expeditioner behöfvas, inklusive trappor, korridorer, murar m. m., tillsammans 1,400 m² d. v. s. 220 m² mer än ytan af *en* våning i hufvudbyggnaden. Genom att påbygga huset med *en* våning samt dessutom anordna en vindsvåning torde plats kunna beredas för sistnämnda expeditioner äfvensom för krigsvetenskapsakademiens bibliotek.

En sådan påbyggnad — som dock då det gäller en byggnad, som för sitt ändamål i öfrigt är mindre tjänlig, gifvetvis måste betraktas såsom olämplig — skulle draga en kostnad af omkring 120,000 kronor.

Byggnadskostnaden skulle alltså blifva:

Ombyggnad och reparation af hufvudbyggnaden	kr. 100,000: —
Påbyggnad af densamma	» 120,000: —
Ombyggnad och reparation af anatomibyggnaden	» 25,000: —
Summa kronor	245,000: —

Komme detta förslag till utförande, skulle kvarteret VIII enligt ämbetets stadsplaneförslag, innehållande cirka 3,800 m² à 200 kronor per m² = 760,000 kronor, och cirka 3,100 m² af kvarteret VII enligt samma förslag à 150 kronor per m² = 465,000 kronor, tillhopa sålunda representerande ett värde af 1,225,000 kronor, *icke kunna försälgas*.

Genomförande af förslaget skulle alltså kosta statsverket:

för byggnadsarbeten	kr. 245,000: —
» ej försålda tomter	» 1,225,000: —
Summa kronor	1,470,000: —

Kostnaden för den krigshögskolebyggnad, för hvars uppförande Kungl. Maj:t nu af Riksdagen äskat anslag, är beräknad till 440,000 kronor. Det kvarter, hvarpå denna byggnad är ämnad att förläggas och som, med hänsyn till läget, är mindre dyrbar än större delen af veterinärinstitutets tomt, upptager en yta af 4,940 m², hvaraf dock allenast $\frac{1}{3}$ eller 1,650 m² kan anses tillhöra byggnaden i fråga, enär tomten lämnar god plats för ännu en lika stor byggnad som den nu ifrågasatta samt dessutom för en eventuell nybyggnad för krigsarkivet.

Beräknas detta kvarter till samma värde som tomter i sistnämnda kvarter VII, eller 150 kronor per m², blifver detta för hela kvarter 741,000 kronor och för $\frac{1}{3}$ af denna 247,000 kronor.

Alltså: om hela kvartarets värde tages med i beräkningen, blifver totalkostnaden:

för byggnaden	kr. 440,000: —
» tomten	» 741,000: —
Summa kronor	1,181,000: —

och därest blott den del af kvarteret, som är för byggnaden erforderlig, beräknas, blifver samma kostnad:

för byggnaden	kr. 440,000: —
» tomtdelen	» 247,000: —
Summa kronor	687,000: —

Det torde af det ofvan anförda vara påtagligt att, äfven om förläggande af lokaler för krigshögskolan m. fl. institutioner till veterinärinstitutets nuvarande byggnader och tomt för tillfället skulle medföra en minskad direkt utgift för statsverket, en sådan åtgärd skulle

1:o) vara förenad med synnerligen dålig ekonomi;

2:o) endast kunna anses provisorisk;

3:o) under provisoriet och till dess detta upphört alldeles förrycka den estetiska verkan af det föreliggande stadsplaneförslagets genomförande; samt

4:o) hindra att inom Riksdagen uttryckt önskan att samla de militära högskolorna inom ett område blefve på ett tillfredsställande sätt fylld.

På grund häraf finner öfverintendentsämbetet sig, oaktadt någon detaljerad utredning af frågan icke kunnat medhinnas, böra för sin del på det kraftigaste framhålla, att inhysandet af krigshögskolan m. m. uti veterinärinstitutets nuvarande lokaler icke är att tillråda; att däremot för någon kortare tid och utan att därpå nedlägga någon nämnvärdare kostnad provisoriskt till institutets hufvudbyggnad förlägga någon annan statsinstitution, som härför kan lämpa sig, torde låta sig göra, ehuru de ekonomiska olägenheter, som ofvan påpekats, ju komma att tills vidare kvarstå.

Slutligen torde ämbetet böra erinra, att den byggnad, där krigshögskolan för närvarande är inrymd, eller arméförvaltningens förra ämbetshus, bör, för genomförande af i nåder fastställd ändring i stadsplanen, enligt nådigt beslut den 31 augusti 1907, till Stockholms stad öfverlämnas den 1 oktober 1912, att de lokaler inom nämnda byggnad, öfver hvilka högskolan förfogar, gifvetvis måste betraktas såsom otillfredsställande samt att öfriga Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga, under ämbetets inseende ställda egendomar härstädes äro fullt upptagna med undantag för gamla norra bankhuset, där förekommande lägenheter dock äro för högskolan olämpliga och dessutom, enligt Riksdagens revisorers äfven af ämbetet biträdda mening, tänkts kunna användas såsom tillfälligt förvaringsrum för arkivalier af ringare värde.

Stockholm den 19 april 1909.

CARL MÖLLER.

Fr. Richter.